

Domače in šolske naloge naj bi obsegale tudi teme z različnih znanstvenih področij: zgodovine, tehnike, prirodopisa, gospodarstva, raziskovanj itd. Tako bo jezik dijaku res praktično sredstvo za posredovanje vsestranskega znanja, sredstvo vsakdanjega sporazumevanja med ljudmi pa tudi umetniško sredstvo za izpovedovanje miselnega in čustvenega bogastva. Mladina naj bi občutila, da je jezik inštrument, ki jo, pripoveduje, slika, ima svojo lepoto, dinamično silo in sugestivno moč. Mnogo takega dragocenega gradiva bo nudila knjiga prof. Silve Trdine, ki bo letos izšla.

Dokaj koristijo jezikovnemu spopolnjevanju lahko tudi literarni krožki, kjer dijaki pod profesorjevim vodstvom presojujejo svoje prispevke in analizirajo dela in stil različnih pisateljev, dalje govorne vaje in nastopi, memoriranje in recitacije, predavanja, kar vse neprisljano povezuje šolo z življenjem in sili k širjenju in bogatenju jezikovne kulture.

Pa tudi tujkam, ki jih dijaki uporabljajo iz nekeke lagodnosti, se izogibajmo! Ne gre tu za pretirani purizem, toda stavek v domači besedi dostikrat bolj živo in toplo zazveni.

Na lepo govorjeno besedo morajo paziti vsi profesorji brez izjeme. Če ne zna dijak kake učne snovi jezikovno pravilno posredovati, čeprav slutimo, da mu ni tuja, je v bistvu ne zna. Delo slavista bo slabo uspevalo, če mu bodo stanovski tovariši, čeprav nehote, zaradi premajhne pažnje na materinščino podirali, kar sam s trudom gradi.

Brezpogojno pa je dolžnost profesorjev tujih jezikov, da zahtevajo ne le dobesečno točen, ampak tudi slovensko pravilen prevod, da stalno opozarjajo na slovnične in izrazne razlike v obeh jezikih ter napake na račun slovenskega jezika takoj in dosledno popravljajo.

Na to pa bi morali paziti tudi direktorji in inšpektorji pri vseh predmetih.

Silva Trdina

... ORATOR FIT

Zadnjič mi je pokazal profesor slovenščine pismo, ki mu ga je poslala nekdanja dijakinja iz novega kraja, kamor se je sredi leta preselila s starši. Takole piše: Vedno sem mislila, da je slovenščina čisto drugačen predmet, kot so vsi drugi. Mislila sem, da je to vedno samo nekaj lepega in prijetnega in res za življenje. Tu pa je slovenščina prav taka, kot so vsi drugi predmeti: pusta, groba, šolska!

Kako veliko resnico je nevede izreklo to srednje nadarjeno šestnajstletno dekletce! Slovenščina bi res morala biti čisto drugačen predmet, kot so vsi drugi. Nočem reči, da bi smeli biti drugi predmeti »pusti, grobi, šolski«; ampak eno drži: pri drugih predmetih je profesor lahko zadovoljen, če navduši za svojo snov preko povprečja peščico dijakov; za slovenščino pa moramo pridobiti vse, saj je materinski jezik temelj za vse drugo.

Izlepa s kako snovjo pri slovenščini laže ne vzbudimo zanimanja in ljubezni za svoj predmet kakor s poukom govorništva. Te ure so dijakom zelo ljube, ker so živahne in vesele in ob njih res čutijo, da se uče za življenje. Posvetimo jim posebno pažnjo, da se nam uspeh ne izmuzne.

Sistematičnemu pouku govorništva je odmerjenih nekaj ur v šestem razredu. S pripravami zanj pa pričnemo že v prvem in priprave niso manj važne od pouka samega. Profesor, ki od prvega razreda dalje navaja dijake k svobodnemu nastopanju, bo imel v šestem razredu lahko delo.

K pripravam za govorništvo prištevamo obnavljanje vseh vrst, učenje na pamet, širjenje besednega zaklada, nabiranje stalnih rekel in pregovorov, uporabo vseh vrst pesniških figur in predvsem — vsako svobodno pripovedovanje.

Važno je, da dijake čimprej navadimo brez strahu stati pred tablo in govoriti proti tovarišem. V takem položaju naj berejo domače naloge, tako naj obnavljajo, tako deklamirajo. V vsakem razredu je več dijakov, ki jim govoriti s katedra ne pomeni nobene težave in sami ves čas silijo v ospredje. Mi pazimo posebno na boječe! Izprva jih kličimo k takim nastopom ob branju ali ob zborni recitaciji, pozneje ob dobro pripravljeni obnovi ali deklamaciji.

Marsikateri dijak nam pozneje ne bo za nobeno stvar tako hvaležen kakor za to, da smo ga naučili govoriti. Saj ga skoraj ni poklica, pri katerem bi ne bilo treba v taki ali drugačni zvezi nastopiti kot govornik, pa naj bo že profesor na katedru, advokat pri sodni obravnavi, politik v množični organizaciji, športnik v svojem klubu... Trditev velikega angleškega državnika Salisburija (1830—1903) »V naših časih ima moč, kdor zna govoriti« lahko posplošimo za vse čase.

Govor je najenostavnejše literarno sredstvo za izmenjavanje misli. Z njim se govornik obrača do občinstva direktno z govorno besedo in izrazito kretnjo. S svojo zgovornostjo poslušalca prisili, da misli tako kakor on sam. Prepriča ga o kaki stvari, pridobi ga zanj.

Imamo tudi samo napisane govore, vendar je govor predvsem namenjen živi besedi. Dostikrat pa objavijo časopisi pozneje govore pomembnih osebnosti ali jih zbrane ponatisnejo v knjigah.

Pred začetkom govora govornik občinstvo pozdravi s poklonom in primernim nazivom. Ta naj bo preprost, iskren in spoštljiv. (Dragi tovariši in tovarišice! Spoštovani poslušalci! Cenjeni zbrani!) Nato sledi govor. Ta mora bolj kakor katerakoli literarna vrsta podati snov v logično zakroženi, lahko razumljivi, lepi in otipljivo urejeni obliki. Če bralec česa ne razume, lahko prebere še enkrat, lahko si gre iskat razlago v besednjak; poslušalec pa si sam ne more pomagati, za njegovo razumevanje ima vso odgovornost govornik.

Govor ne sme biti nikoli predolg in navadno ima tri vidne dele. Ti so: uvod, jedro in sklep.

1. Uvod ali introdukcija mora poslušalca takoj prikleniti. Najučinkovitejši je tedaj, kadar je povezan s kakšno aktualnostjo, v zvezi s katero si govornik pridobi naklonjenost svojih poslušalcev (*captatio benevolentiae*). V tem pa gotovo ne bo uspel, če bo uvod predolg ali združen z opravičili. Opravičilo o slabem razpoloženju vzbudi v poslušalcih

nezaupanje in to že omaje potrebno pripravljenost. Dostikrat vzbudi opravičilo v poslušalcih tudi občutek nezadostnega upoštevanja. (Šele danes sem se utegnil pripraviti na ta govor.) To zopet učinkuje negativno. Opravičilo je primerno le kot govorniška zvijača ali finta, ko se govornik nalašč dela skromnega zato, da s svojo silo občinstvo tembolj iznenadi. Tako n. pr. Antonij v Shakespearovem »Juliju Cezarju«:

Ne znam vam govoriti kakor Brut,
le mož preprost sem, kakor veste vsi,
vdan prijatelju, in to vedo
možje, ki so mi govor dovolili.
Dovtipa nimam, ne besed, darov,
ne spretnosti, ne sile govora,
da drastim kri ljudem, jaz govorim
navprek samo stvari, ki že jih veste.

Govornik naj čimprej povede poslušalčevo pozornost v pravo smer. Nakaže naj snov, ki bo o njej razpravljaj, ali pa napove namen, ki ga hoče z razpravljanjem doseči.

2. Jedro ali disputacija je bistveni in najdaljši del govora. Zdaj našteje govornik najvažnejša dejstva, dokazuje pravilnost svojih sodb in ovrže morebitna nasprotna mnenja.

3. Sklep ali peroracija mora poslušalce utešiti, sprostiti in ganiti. Ob njem doseže govor svoj višek. Dobro je, če govornik pred zaključkom na kratko še enkrat povzame glavne misli (recapitulatio), nato pa govor zaključi s kakim kratkim in učinkovitim stavkom, ki poslušalcem še dolgo zveni v ušesih.

Ves govor mora biti zgrajen po načelu stopnjevanja. Začetek naj bo miren, s tem dosežemo tišino med poslušalci, hranimo pa tudi glas za pozneje. Nato sledi naraščanje. Jakost, višina in hitrost govora naj se stalno spreminjajo. S tem tolmači govornik sistem svojega govora in ne utruja. Vrh mora biti občuten, ni pa treba, da je pretresujoč; prav lahko zanj uporabimo celó kako šalo ali mogoče statistiko. Padanja pa govor ne prenese. Končati je treba, ko je uspeh največji. Učinkovito je dati zaključnim besedam ritem. (Spoznavati, ljubiti in služiti!)

Imamo več vrst govorov: sodne, politične, prigodne, verske itd.

1. Sodni govor je obtožba ali zagovor. Obtožbo izreka tožilec, zagovor pripravi zagovornik ali advokat.

2. Politični govor ima mesto na ljudskih zborovanjih, na sestankih, v množičnih organizacijah, v ljudski skupščini itd. Je diplomatski ali agitatorski.

3. Prigodni govor obravnava najrazličnejše snovi. Lahko je pozdravni govor ob prihodu ugledne osebe ali ob kaki proslavi, lahko je govor ob otvoritvi vseučilišča, tovarne, razstave, šolskega leta, lahko je znanstven iz vseh strok ali pa pohvalni govor na čast znamenite osebe. Če je oseba že umrla, govorimo o posmrtnem ali nagrobnem govoru ali nekrologu.

4. Verski govor ima običajno mesto v cerkvi. Če razpravlja o verskem nauku, mu pravimo pridiga; če razlaga evangelijske homilije; če govori o svetnikih, je panegirik.

V stoletjih si je govor izoblikoval svojevrsten govorniški ali retorični slog. Lastnosti govorniškega sloga so:

1. Kratki stavki. Dolgim bi poslušalci ne mogli slediti.

2. Številni premolki ali pavze, da v njih občinstvo samo lahko premisli stvar do kraja. Dostikrat slede premolki protivnim in sklepalnim veznikom (toda, ampak, ne le... ampak tudi, vendar, zato, zatorej, tedaj ipd.); ti že sami po sebi priganjajo poslušalca k sodelovanju.

3. Uporaba vseh besednih figur: mnogovezja, brezvezja, izpustov, nagovorov, vzklikov, retoričnih vprašanj, retoričnih odgovorov, stopnjevanja, nasprotnih stav, opisovanja, olepševanja, podsmeha, pretiravanja, skromnosti itd.

4. Navajanje preprostih, znanih prispodob, citatov ali zgodovinskih dejstev. S tem poslušalce prisilimo, da se česa spominjajo, kar jim je dosti ljubše, kot da bi morali o kaki stvari razmišljati; zraven pa se čutijo potešene, ker jih potrdimo v prijetni zavesti, da marsikaj vedo.

5. Ponavljanje najvažnejših stvari, da tudi manj nadarjeni snov lahko osvoje.

6. Pripovedovanje v premem govoru. To nudi govorniku možnost največje modulacije glasu, poslušalci pa se pri tem prijetno odpočijejo in laže slede.

7. Retorična domiselnost ali kratke definicije, kakršne človek hitro osvoji, zraven pa čuti, da je veliko pridobil. (Življenje je ogenj; peče, a čisti. — Delo je sreča, ki nasiča. — Dobro je biti svoje sreče kovač; bolje je biti mojster v svoji nesreči.)

8. Anekdota iz vsakdanjega življenja ali kak osebni spomin, povezan z aktualnostjo, in še najboljše, če je kaj šaljivosti zraven. Vsak govornik bi se moral vedno zavedati, da se ljudje zelo radi smejimo. Prav tako so stvari, ki jih povemo iz lastne izkušnje, vedno najbolj učinkovite; vendar naj bodo osebni posegi skromni. Sebe naj govornik postavlja v ozadje, poslušalce pa naj v tej ali oni zvezi pohvali in dvigne. Še posebno je važno, da govornik ves čas govori s poslušalci in ne poslušalcem in zraven ne sme nikdar misliti, da bi jih o čem poučil, ampak da bi v njih vzbudil zanimanje za obravnavani predmet in da bi jih zabaval.

To, da se mora govornik prilagoditi vsakokratnim poslušalcem, je samo po sebi razumljivo. Vedno ga morajo poslušalci občutiti kot prijatelja in nikoli kot tujca.

Poleg tega, kako je govor sestavljen, odloča pri uspehu govora bistveno tudi govornikov nastop. Ta mora biti skromen, domač in spoštljiv, hkrati pa samozavesten in vzvišen, v mimiki sugestiven, v kretnjah skladen in nepretiran, v modulaciji glasu spreten in prepričevalen. V izbiri snovi mora pokazati veliko iznajdljivost, v podajanju pa mora biti preprost, lahko umljiv, logičen, veder in šaljiv.

Govornik mora najti naravni ton. Najslabše je, če se pači, če hoče biti »retoričen« ali če koga posnema. Naj rajši skuša biti preprost. Paziti pa mora na čistost jezika, na izrazite poudarke, na dobro izgovarjavo in moč, ki je v ritmu.

Kakor za vsako stvar je tudi za govorništvo potrebna izobrazba. Govornik mora imeti izšolane govorilne organe in pravilno tehniko di-

hanja. Govornilne organe si krepimo z dihalnimi vajami in če na prostem globoko dihamo. Dobro so tudi vaje v kričanju na prostem.

Govornik si mora bogatiti besedni zaklad in iskati lepih prisposodob. Uriti se mora v hitrem govorjenju, skušati mora govoriti z lahkoto in pri govorjenju ne sme natenjati vseh mišic. Svoj govor mora obvladati in ga ne sme obremenjevati s stokanjem, n. pr. »e«, »hm«, »aa«, »no« ipd. Gladkega govorjenja se navadimo z glasnim branjem.

Govoriti je treba z vsem telesom, a kretnje morajo biti naravne in odvisne:

1. Od govornika samega. Vsakdo mora najti svoje kretnje: moški drugačne kot ženska, kolerik drugačne kot flegmatik itd.

2. Od poslušalcev. Preprostemu človeku skušamo več dopovedati s kretnjo kot izobražencu. Čim več poslušalcev imamo, tem izrazitejše morajo biti kretnje.

3. Od predmeta, ki ga obravnavamo. Zaokrožene kretnje spremljajo prijetne zgodbe, ravne kretnje so izraz moči.

Za vsak govor moramo izdelati določen načrt. Nato pa lahko 1. govorimo iz rokava, 2. se govora naučimo na pamet ali pa si 3. napišemo točke in po teh načrt obnavljamo.

Govorništvo je bilo zelo razvito pri starih Grkih in Rimljanih, ker so se pri njih vsi politični in sodni posli reševali javno v senatu, v narodni skupščini in na sodišču.

Med največjimi govorniki v zgodovini se na prvem mestu omenja veliki grški politični govornik Demosten. Ker je imel razne prirojene govorniške napake, kot jecljavost, pogrkanje, šibak glas in skomizganje z rameni, in je vse te z vztrajno vajo odpravil, je tudi najlepši primer za veljavnost starega pregovora, ki trdi, da mora biti za pesnika človek rojen, za govornika pa se lahko vzgoji (Poeta nascitur, orator fit).

Pri Rimljanih je bil najznamenitejši govornik Cicero. Njegov sloves je tako velik, da je prišel pri vseh narodih v primeru (antonomazijo): govori kakor Cicero. Po njem se še danes imenujejo vodniki po mestih ali muzejskih in drugih zbirkah ciceroni.

V srednjem veku, vse do francoske revolucije, je cvetelo predvsem cerkveno govorništvo. Ko so v evropskih državah uvedli parlamentarizem in porotno sodišče, se je zopet začelo razvijati politično in sodno govorništvo. Seveda so ga tudi verske organizacije še dalje gojile.

V novejšem času se govorništvo razvija po modernih načelih in govorjena beseda velja še vedno za najmočnejše sredstvo v političnem in cerkvenem svetu. Največji politični in verski predstavniki so navadno tudi pomembni govorniki. Danes je njihov pomen toliko večji, ker so njihovi govori po radijskih prenosih dostopni vsemu svetu.

Ob pouku govorništva so zelo pomembne številne vaje. V šoli sicer ne bomo našli zanje toliko časa, da bi pomagale do največjih uspehov. Prav pa je, da jih dijaki poznajo. Kdor jih bo potreboval, si bo našel časa zanje sam doma.

Tako n. pr. kako dihalno vajo najlaže in najuspešneje izvajamo redno vsako jutro doma, dokler nas še ne veže oblačilo, ali pa

poleti na zdravem zraku, ob morju, v gozdu. — V navadni stoji dvigamo počasi roke skozi odročanje do vzročnja in po isti poti nazaj do priročnja. Medtem ko vzročujemo, ob zaprtih ustih počasi vdihavamo, medtem ko priročujemo, ob odprtih ustih počasi izdihavamo. Važno je ravno, da sta vdih in izdih enako dolga. Zato je prav, da si na tihem zraven štejejo. Poskusimo sprva na štiri dobe, pozneje skušajmo vdih in izdih podaljšati na pet, šest, sedem... deset dob. Dihati je treba enakomerno; sunkovito dihanje lahko več škoduje kot koristi.

S to vajo in z malo sugestije se nam bo posrečilo vrniti gladki govor tudi prenekateremu jecljavcu, na kakršne tolikokrat naletimo po razredih.

Za spretnost v modulaciji glasu so potrebne razne vaje. V šoli vadimo v zboru. Tako res vsi dijaki enako pridobe. Le na koncu pokličemo včasih kakega posameznika, da jasneje vidimo uspeh, profesorji in dijaki. Take skupne vaje tudi vsak strah najprej preženó.

Prva vaja. Napišimo na tablo sestavek petih do šestih vrstic in velimo dijakom brati najprej s srednjim, nato s tihim in slednjič z močnim glasom. Tekst mora biti tako izbran, da dijaki čutijo globino njegove vsebine, sicer lahko zaidejo v pretiravanje. Vzemimo za primer tole:

Tako malo je treba storiti, da nas ljudje vzljubijo! Včasih zadostuje že ena sama dobra beseda v pravem trenutku ali mogoče kaka druga majhna ljubeznivost; mogoče že samo prijazna kretnja ali odkrit, svetel nasmeh in odprto srce za vsakogar, ki bi rad vstopil. Tako malo je treba storiti, da nas ljudje vzljubijo!

Druga vaja. Napišimo na tablo stavke in velimo dijakom brati najprej z nizkim, nato s srednjim in slednjič z visokim glasom. Če je potrebno, naj dá ton profesor. Vadimo najprej z dekleti, nato s fanti.

Delali smo. Zaslužili smo plačilo.

Uvideli smo: nismo uspeli. Pričeli bomo iznova.

Ne gremo nazaj. Mi gremo naprej. Vztrajali bomo do konca.

Nič se ne plašimo. Začetek je zmerom težak. Zmaga pride na koncu.

Tretja vaja. Napišimo na tablo stavke s težko artikulacijo in velimo dijakom brati najprej počasi in nato vedno hitreje.

Ne sliši šum sap se šumečih (Kette).

Iz Stožic čez cesto v Ježico.

Tri sto triinpetdeset srebrnih prepelic je priletelo čez tri sto triinideset srebrnih streh.

V krepkem klopotu prek polj peketajo kobile s kopiti.

Uri um tudi suhi uk? Tudi suhi uk uri um.

A že čez in čez Žušma ko blisk spreleti (Murn).

Z vedno razprtimi, drhtávimi je nozdrvmí zver v meni hrzala, spodbadala me v nov in nov razvrát (Župančič).

Četrta vaja. Napišimo na tablo stavke in velimo dijakom brati tako, da poudarijo vselej eno izmed označenih skupin besedi. Naj razložo različne pomeni! N. pr.:

Do j u t r a lahko prijezdite v tabor. (Kaj šele do opoldne!)

Do j u t r a l a h k o prijezdite v tabor. (Brez težave.)

Do j u t r a l a h k o p r i j e z d i t e v t a b o r. (Z avtom pridete še prej.)

Do j u t r a l a h k o p r i j e z d i t e v t a b o r. (Do vasi je pa še krajša pot.)

Peta vaja. Napišimo na tablo stavke in velimo dijakom brati najprej s pripovednim poudarkom, nato kot vprašanja in slednjič kot vzklike. N. pr.: Štirideset let je delal hlapec Jernej. — Štirideset let je delal hlapec Jernej? — Štirideset let je delal hlapec Jernej!

Šesta vaja. Napišimo na tablo stavke in velimo dijakom brati lju-beznivo, rezko, brezbrizno, prestrašeno, veselo, žalostno, zaspano itd. Če zbor ne zadene, naj pomaga profesor ali nadarjen dijak!

Neko novico imam za vas. — Prižgi luč! — Ob osmih naj bo na križišču. — Če noče, ni treba.

Za spretnost v formuliranju stavkov bodo dobre:

1. vaje v iskanju sinonimov, in sicer samostalniških (radost — ve-selje, usmiljenje — sočutje, ponižnost — skromnost), pridevniških (od-krit — iskren, pogumen — hraber, ljubezniv — prijazen), glagolskih (sovražiti — mrziti, nehati — jenjati, jokati — vekati) in prislovnih (zgodaj — zarana, hitro — takoj, vselej — zmerom);

2. vaje v iskanju nasprotij, in sicer zopet samostalniških (radost — žalost, usmiljenje — trdosrčnost, ponižnost — napuh), pridevniških (od-krit — zahrbtn, pogumen — plašen, ljubezniv — surov), glagolskih (so-vražiti — ljubiti, nehati — začeti, jokati — smejati se) in prislovnih (zgodaj — pozno, hitro — počasi, vselej — nikoli);

3. vaje v iskanju pomensko enakih fraz (vso noč ni zatisnila očesa — vso noč je prebedela, obesil je šolo na klin — pustil je šolo, prišlo je iznenada — prišlo je kakor strela z jasnega);

4. vaje v iskanju ustrežajočih pridevnikov (ljubezen je — iskrena, globoka, nesebična . . ., laž je — grda, kričeča, kosmata . . ., solza je — bridka, vroča, krvava . . .);

5. vaje v iskanju močnejših izrazov (prosi — rotiti, opominjati — grajati, opravljati — obrekovati);

6. vaje v iskanju glagolskih primer (dežuje — kot bi iz škafa lilo, gara — kot črna živina, živi — kot ptiček na veji);

7. vaje v iskanju pridevniških primer (bel — kot sneg, zvest — ko pes, trd — kot kamen).

Take in podobne vaje so primerne za šolsko kakor za domače delo. V šoli nam gre zlasti za hitro mišljenje, zato pripravimo za šolsko vajo lažje primere; doma pa nam gre tudi za poglobljanje znanja, zato poiščimo za domače vaje manj vsakdanje primere.

Za bistenje duha velimo dijakom k danim besedam iskati izvirne primere. N. pr. Sreča je kakor . . . (sonce; ko je najlepše, zatone). Žalost je kakor . . . (noč; zmerom ji sledi zopet dan). Itd.

Priznajmo dijakom, da je to težka naloga; naj jo izdelajo doma in pohvalimo jih, če jo dobro rešijo. Jaz sem jim nekoč dala deset besed, a sem rekla, da mi zadostuje, če najde vsak le pet primer; naj si izmed danih besed izbere tiste, ki se jim zde najlažje. Pa so skoraj vsi napravili vseh deset in nekateri so celo k isti besedi poiskali po dve, tri primere. Zelo prijetno jih je bilo opazovati, kako so nato ob kritiki ob-čudovali zrelost drugega.

Število vaj ob govorniškem pouku s tem seveda še davno ni iz-črpano. Vobče se nisem dotaknila vaj, ki spadajo k pripravam v nižje

razrede. V šestem razredu pridemo slednjič do zadnje vaje, ki nam je bila ves čas končni namen, to je — do s e s t a v e g o v o r a.

Za vzgled moramo dijakom prebrati kak dober govor in ga ob vsem teoretsko in praktično pridobljenem znanju razčleniti. Finžgarjev govor o Antonu Medvedu iz nekdanjih Grafenauerjevih čitank je vzoren šolski primer. — Ko je pred nekaj leti po naših gimnazijah nastopal z govori o Ameriki pisatelj Etbin Kristan, eden redkih slovenskih velikih govornikov, smo imeli za šolsko analizo najlepši živ primer. Škoda, da njegovih govorov ni menda nihče stenografiral.

Zdaj smo pa že tako daleč z znanjem, da dijaki že komaj čakajo, da bi se tudi sami lahko preizkusili v svoji moči. Za prvi poskus jim dajmo pismeno izdelati govor z enotnim naslovom. (N. pr. Ob začetku šolskega leta, K prazniku dela, Na Silvestrovo.) Po skupni kritiki v razredu določimo še eno uro za govorne nastope; naslove jim zopet lahko damo mi, nekateri pa si jih radi izberó tudi sami.

Zdaj je najvažnejša kritika. Ne zanemarimo je, a bodimo popustljivi, da ne pokvarimo veselja tistim, ki so se prvi ojunačili k nastopu, in da vzbudimo pogum tudi v takih, ki si še ne upajo. Tudi vse kritične opazke sprejemajmo z dobrohotnostjo! Vedno ima pouk več uspeha, če hvalimo tiste, ki se trudijo, kakor če grajamo lenuhe. Vsaka graja prinaša v razred neprijetno razpoloženje, pohvala pa vedno spodbuja. Stalno prigovarjajmo dijakom, naj si ob kritiki tujih izdelkov popravljajo in izpopolnjujejo svoje. To velja tudi za popravo najnavadnejše domače vaje. Le s tem načinom jim slednjič dopovemo, da naloge niso za profesorja in za določeno uro, ampak zanje in za vse življenje.

Ob takem odnosu si bodo po našem nasvetu radi nabavili zvežčke in si vanje zapisovali citate in lepe rečenice iz del, ki jih prebirajo doma, saj bodo vedeli, da jim bo vse to morda še kdaj dobro služilo, če bodo morali kjerkoli nastopiti s kakim govorom, pa tudi ob vsakdanji konverzaciji. Dopovejmo jim čimprej, da pravila o govorništvu niso važna samo za govornike. Tudi če življenje od nas ne zahteva, da nastopamo kot govorniki, bomo v vsaki družbi priljubljeni kot prijetni pripovedovalci. Vsak človek, ki želi tudi v najpreprostejši družbi posezati v razgovor, bi moral poznati nekaj pravil o govorništvu. Za vsakdanjo rabo so še posebno važna sledeča:

1. Pripovedujmo le ob ugodni priliki!
2. Ne pričenjajmo s svojo zgodbo v trenutku, ko je kdo drug nehal s svojo! Tedaj se zanimajmo za njegovo!
3. Če vemo eno samo zgodbo, rajši še to zamolčimo!
4. Ne pripovedujmo preveč hkrati!
5. Pripovedujmo le to, kar dobro vemo!
6. Ne opisujmo vseh nadrobnosti!
7. Imejmo ob pripovedovanju ves čas v mislih predvsem jedro!
8. Ne smejmo se ob lastnem pripovedovanju!
9. Ne pogrevajmo starih zgodb!
10. Mimiko in modulacijo glasu uporabljamo le, če ju obvladamo!
11. Ne segajmo v besedo človeku, če nam drugič pripoveduje svojo zgodbo. Skušajmo biti vselej tudi dobri poslušalci!